

KẾT HỢP VĂN HỌC VÀ HỘI HỌA TRONG GIẢNG DẠY MÔN NGỮ VĂN TRUNG HỌC PHỔ THÔNG TẠI TRƯỜNG CAO ĐẲNG LÀO CAI

Đặng Thu Hoàn

Phòng Quản lý đào tạo, Trường Cao đẳng Lào Cai

Tóm tắt: Bài viết nghiên cứu việc kết hợp văn học và hội họa trong dạy học Ngữ văn trung học phổ thông theo hướng tích hợp liên ngành. Trên cơ sở làm rõ mối quan hệ giữa ngôn từ và hình ảnh trong nghệ thuật, nghiên cứu khẳng định vai trò của hội họa như một phương tiện hỗ trợ diễn giải văn bản, góp phần phát triển năng lực cảm thụ và tư duy thẩm mỹ cho học sinh. Đồng thời, bài viết phân tích các nguyên tắc tổ chức dạy học theo hướng liên văn bản nghệ thuật, từ đó đề xuất một số biện pháp vận dụng nhằm nâng cao hiệu quả dạy học Ngữ văn trong thực tiễn.

Từ khóa: tích hợp liên môn, hội họa, dạy học Ngữ văn, cảm thụ văn học.

INTEGRATING LITERATURE AND PAINTING IN TEACHING HIGH SCHOOL LITERATURE AT LAO CAI COLLEGE

Abstract: This article studies the integration of literature and painting in teaching high school literature using an interdisciplinary approach. Based on clarifying the relationship between language and imagery in art, the study affirms the role of painting as a means of supporting text interpretation, contributing to the development of students' aesthetic appreciation and thinking abilities. Simultaneously, the article analyzes the principles of organizing teaching in an intertextual and artistic approach, and proposes several measures to improve the effectiveness of literature teaching in practice.

Keywords: interdisciplinary integration, painting, teaching Literature, literary appreciation.

Nhận bài: 14/03/2026

Phản biện: 16/04/2026

Duyệt đăng: 20/04/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh đổi mới giáo dục phổ thông theo định hướng phát triển năng lực, dạy học Ngữ văn không chỉ dừng lại ở việc truyền thụ tri thức mà cần hướng tới việc hình thành năng lực cảm thụ, tư duy thẩm mỹ và khả năng kiến tạo ý nghĩa của người học. Tuy nhiên, thực tiễn giảng dạy cho thấy việc tiếp cận văn bản văn học vẫn còn nặng về tái hiện nội dung, thiếu sự đa dạng trong phương thức tổ chức hoạt động học tập, dẫn đến hạn chế trong việc phát huy tính chủ thể và khả năng sáng tạo của học sinh.

Trước yêu cầu đó, việc vận dụng các hình thức tích hợp liên ngành, đặc biệt là kết hợp giữa văn học và hội họa, được xem là một hướng tiếp cận có tiềm năng. Hai loại hình nghệ thuật này, với những đặc trưng biểu đạt khác nhau nhưng có khả năng bổ sung và tương tác, có thể tạo ra một không gian liên văn bản phong phú, giúp mở rộng khả năng diễn giải và nâng cao hiệu quả tiếp nhận văn học.

Xuất phát từ cơ sở lý luận và thực tiễn nêu trên, bài viết tập trung nghiên cứu việc tổ chức dạy học Ngữ văn theo hướng kết hợp văn học và hội họa, nhằm góp phần đề xuất những định hướng và biện pháp phù hợp trong đổi mới phương pháp dạy học hiện nay.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Tổ chức dạy học kết hợp văn học và hội họa từ góc độ liên văn bản nghệ thuật

Việc kết hợp văn học và hội họa trong dạy học Ngữ văn cần được tổ chức không phải như một hoạt động bổ trợ mang tính trực quan, mà như một quá trình kiến tạo ý nghĩa thông qua tương tác giữa hai hệ thống ký hiệu nghệ thuật. Ở đó, văn bản văn học và tác phẩm hội họa cùng tồn tại như những “văn bản song”, tạo nên một không gian liên văn bản đa chiều.

Về bản chất nhận thức, người học khi tiếp cận đồng thời hai loại hình nghệ thuật sẽ tham gia vào quá trình chuyển đổi mã ký hiệu. Từ hệ thống ngôn từ của văn học, người học phải hình dung, kiến tạo hình ảnh trong tư duy; ngược lại, từ hình ảnh trực quan của hội họa, người học có xu hướng diễn giải thành ngôn ngữ. Chính sự qua lại giữa hai quá trình này tạo ra một cơ chế nhận thức linh hoạt, giúp tăng cường khả năng liên tưởng và tưởng tượng – những yếu tố cốt lõi của năng lực cảm thụ văn học.

Việc đặt văn học và hội họa trong quan hệ đối chiếu cho phép người học nhận diện sâu sắc hơn đặc trưng của từng loại hình nghệ thuật. Nếu hội họa thiên về tính đồng hiện, cho phép người xem tiếp nhận toàn bộ hình tượng trong một khoảnh

khắc thị giác, thì văn học lại mang tính tuyến tính, triển khai hình tượng theo trình tự thời gian và ngữ nghĩa. Sự khác biệt này không chỉ là đặc điểm hình thức mà còn ảnh hưởng trực tiếp đến cách thức kiến tạo và tiếp nhận ý nghĩa. Khi được đặt trong thế so sánh, học sinh có điều kiện nhận ra rằng cùng một hiện thực, mỗi loại hình nghệ thuật sẽ lựa chọn những phương thức biểu đạt khác nhau, từ đó làm phong phú thêm trải nghiệm thẩm mỹ.

Từ góc độ tổ chức dạy học, việc kết hợp hai loại hình nghệ thuật cần được triển khai theo hướng định hướng hoạt động nhận thức, thay vì cung cấp sẵn nội dung. Giáo viên đóng vai trò thiết kế các tình huống học tập trong đó người học phải chủ động quan sát, phân tích, so sánh và diễn giải. Quá trình này giúp chuyển trọng tâm của giờ học từ “tiếp nhận thụ động” sang “kiến tạo ý nghĩa”, qua đó phát huy tính chủ thể của người học trong hoạt động đọc hiểu văn bản.

Như vậy cần nhấn mạnh rằng hiệu quả của việc kết hợp văn học và hội họa không nằm ở số lượng hay mức độ sử dụng hình ảnh, mà ở chiều sâu của hoạt động diễn giải. Hội họa chỉ thực sự có ý nghĩa trong dạy học Ngữ văn khi nó trở thành một “đối tượng đọc” ngang hàng với văn bản văn học, góp phần kích thích tư duy phê bình và mở rộng biên độ hiểu biết của học sinh.

2.2. Giá trị và một số lưu ý trong vận dụng

Việc kết hợp văn học và hội họa trong dạy học Ngữ văn, khi được triển khai trên nền tảng liên văn bản nghệ thuật, mang lại những giá trị vượt ra ngoài chức năng hỗ trợ trực quan thông thường. Trước hết, phương thức này góp phần mở rộng không gian diễn giải văn bản, cho phép người học tiếp cận tác phẩm từ nhiều góc độ ký hiệu khác nhau. Thay vì bị giới hạn trong một hệ thống ngôn từ, học sinh có cơ hội đối chiếu, chuyển đổi và tái cấu trúc ý nghĩa thông qua sự tương tác giữa hình ảnh và ngôn ngữ, từ đó hình thành năng lực đọc hiểu mang tính đa chiều.

Bên cạnh đó, việc kết hợp hai loại hình nghệ thuật còn có ý nghĩa trong việc phát triển tư duy thẩm mỹ. Khi tham gia vào quá trình so sánh và nhận diện các phương thức biểu đạt khác nhau, người học dần hình thành khả năng phân tích đặc trưng nghệ thuật, nhận biết giá trị biểu tượng và

sắc thái biểu cảm của hình tượng. Đây là cơ sở quan trọng để chuyển từ cảm thụ cảm tính sang cảm thụ có ý thức và có chiều sâu.

Một giá trị đáng chú ý khác là tăng cường vai trò chủ thể của người học trong quá trình kiến tạo ý nghĩa. Thay vì tiếp nhận những diễn giải có sẵn, học sinh được đặt vào tình huống phải tự mình khám phá, lý giải và đưa ra cách hiểu riêng. Quá trình này không chỉ góp phần phát triển năng lực tư duy mà còn hình thành thái độ học tập tích cực, chủ động và sáng tạo.

Tuy nhiên, để việc vận dụng đạt hiệu quả, cần lưu ý một số vấn đề mang tính phương pháp luận. Trước hết, cần tránh xu hướng sử dụng hội họa như một công cụ minh họa đơn thuần, mang tính trang trí hoặc gây hứng thú bề mặt. Nếu không được định hướng rõ ràng, hình ảnh có thể làm phân tán sự chú ý hoặc dẫn đến những diễn giải cảm tính, thiếu cơ sở.

Thứ hai, việc tổ chức hoạt động cần đảm bảo tính định hướng nhận thức. Giáo viên cần thiết kế các nhiệm vụ học tập có trọng tâm, hướng học sinh vào việc phân tích, so sánh và diễn giải, thay vì chỉ dừng lại ở quan sát hoặc bày tỏ cảm nhận chung chung.

Cuối cùng, cần chú ý đến sự phù hợp giữa nội dung văn bản và tư liệu hội họa được lựa chọn. Sự tương thích về chủ đề, cảm hứng và giá trị biểu đạt là điều kiện quan trọng để thiết lập mối quan hệ liên văn bản có ý nghĩa. Nếu thiếu sự lựa chọn có chủ đích, việc kết hợp có thể trở nên gượng ép, làm giảm hiệu quả tiếp nhận.

2.3. Biện pháp tổ chức dạy học kết hợp văn học và hội họa

Để việc kết hợp văn học và hội họa trong dạy học Ngữ văn đạt hiệu quả theo hướng liên văn bản nghệ thuật, cần triển khai một số biện pháp mang tính định hướng nhận thức và có cơ sở lý luận rõ ràng.

Cần chú trọng thiết kế hoạt động đọc liên văn bản theo hướng đối chiếu ký hiệu. Trong biện pháp này, giáo viên không cung cấp sẵn cách hiểu mà tổ chức cho học sinh tiếp cận song song hai “văn bản” (ngôn từ và hình ảnh), từ đó thực hiện các thao tác phân tích, so sánh và chuyển đổi giữa các hệ thống biểu đạt. Trọng tâm không nằm ở việc tìm kiếm sự tương đồng bề mặt, mà ở việc

nhận diện cách mỗi loại hình nghệ thuật kiến tạo hình tượng và truyền tải ý nghĩa. Biện pháp này góp phần hình thành năng lực đọc sâu, giúp học sinh vượt qua cách tiếp cận tuyến tính, đơn nghĩa trong tiếp nhận văn học.

Cần vận dụng kỹ thuật gợi mở diễn giải đa chiều nhằm phát huy vai trò chủ thể của người học. Thay vì đặt câu hỏi đóng hoặc yêu cầu tái hiện kiến thức, giáo viên định hướng bằng các câu hỏi mở, có tính chất khám phá, buộc học sinh phải huy động trải nghiệm thẩm mỹ và tư duy liên tưởng. Hội họa trong trường hợp này đóng vai trò như một “tác nhân kích hoạt”, giúp mở rộng trường liên tưởng và tạo điều kiện cho nhiều khả năng diễn giải cùng tồn tại. Điều này không chỉ làm phong phú cách hiểu mà còn góp phần hình thành tư duy phê bình ở học sinh.

Một biện pháp quan trọng khác là tổ chức hoạt động tái tạo hình tượng thông qua chuyển đổi phương tiện biểu đạt. Ở đây, học sinh được đặt vào tình huống phải “dịch” nội dung văn bản văn học sang hình ảnh hoặc ngược lại. Quá trình chuyển đổi này đòi hỏi người học phải nắm vững bản chất hình tượng, đồng thời lựa chọn những yếu tố cốt lõi để tái hiện bằng một hệ thống ký hiệu khác. Đây là hoạt động có giá trị cao trong việc phát triển năng lực sáng tạo và khả năng nắm bắt chiều sâu ý nghĩa của tác phẩm.

Bên cạnh đó, cần chú ý đến việc lựa chọn và tích hợp tư liệu hội họa theo nguyên tắc tương thích thẩm mỹ. Tư liệu được sử dụng không chỉ cần phù hợp về nội dung mà còn phải có giá trị biểu đạt, khả năng gợi mở và tiềm năng đối thoại với văn bản văn học. Sự lựa chọn có chủ đích giúp thiết lập mối quan hệ liên văn bản có ý nghĩa, tránh tình trạng sử dụng hình ảnh mang tính minh họa giản đơn hoặc gây nhiễu trong quá trình tiếp nhận.

Cần tăng cường vai trò điều tiết của giáo viên trong quá trình diễn giải. Mặc dù đề cao tính chủ thể của người học, nhưng nếu thiếu sự định hướng, hoạt động liên văn bản dễ rơi vào cảm tính hoặc suy diễn tùy tiện. Giáo viên cần giữ vai trò “trung gian học thuật”, định hướng cách tiếp cận, chuẩn hóa thuật ngữ và điều chỉnh các cách hiểu chưa phù hợp, qua đó đảm bảo sự cân bằng giữa tự do sáng tạo và tính khoa học trong tiếp nhận văn học.

2.4. Minh chứng tổ chức dạy học kết hợp văn học và hội họa

Văn bản: Đây thôn Vĩ Dạ (Ngữ văn 11)

Nội dung tích hợp: Kết hợp thơ với tranh phong cảnh xứ Huế và tranh màu nước về sông Hương – thôn Vĩ.

Mục tiêu hoạt động: Giúp học sinh cảm nhận vẻ đẹp thơ mộng, hư ảo của không gian nghệ thuật trong bài thơ.

Phát triển năng lực cảm thụ văn học thông qua liên tưởng giữa ngôn từ và hình ảnh; Hình thành khả năng diễn giải liên văn bản nghệ thuật.

Cách tổ chức hoạt động:

Hoạt động 1: Quan sát và cảm nhận

Giáo viên cho học sinh quan sát tranh phong cảnh Huế trong khoảng 1–2 phút và đặt câu hỏi:

Em cảm nhận không gian trong bức tranh mang sắc thái như thế nào?

Màu sắc, ánh sáng trong tranh gợi cho em cảm xúc gì?

Nếu dùng một vài từ để mô tả vẻ đẹp của bức tranh, em sẽ chọn từ nào?

Mục đích của hoạt động là khơi gợi cảm xúc thẩm mỹ trước khi tiếp cận văn bản thơ.

Hoạt động 2: Đối chiếu văn bản và hội họa:

Giáo viên yêu cầu học sinh đọc khổ thơ đầu:

“Sao anh không về chơi thôn Vĩ
Nhìn nắng hàng cau nắng mới lên...”

Sau đó đặt câu hỏi:

Hình ảnh “nắng hàng cau” trong thơ có điểm gì tương đồng với ánh sáng trong tranh?

Vì sao Hàn Mặc Tử không tả trực tiếp con người mà chủ yếu gợi cảnh?

Không gian trong thơ mang tính hiện thực hay đã được thi vị hóa?

Ở hoạt động này, học sinh bắt đầu chuyển đổi giữa hai hệ thống ký hiệu:

từ tranh → ngôn ngữ,

từ ngôn ngữ → hình ảnh tưởng tượng.

Hoạt động 3: Tái tạo hình tượng

Giáo viên chia nhóm:

Một nhóm vẽ nhanh bố cục hình ảnh theo cảm nhận về khổ thơ.

Một nhóm viết đoạn văn miêu tả bức tranh tưởng tượng từ bài thơ.

Một nhóm phân tích sự khác biệt giữa “cảnh trong tranh” và “cảnh trong thơ”.

Hoạt động này giúp học sinh: tái tạo hình tượng nghệ thuật, phát triển tư duy sáng tạo, hiểu sâu hơn tính biểu cảm của ngôn ngữ thơ.

Ý nghĩa sư phạm: Việc kết hợp hội họa trong tiết học không nhằm minh họa đơn thuần cho bài thơ mà tạo ra một “không gian liên văn bản nghệ thuật”, trong đó học sinh chủ động kiến tạo ý nghĩa thông qua quá trình quan sát, liên tưởng và diễn giải. Hội họa trở thành phương tiện kích thích cảm xúc thẩm mỹ, hỗ trợ học sinh tiếp cận chiều sâu hình tượng và sắc thái biểu cảm của văn bản thơ.

III. KẾT LUẬN

Kết hợp văn học và hội họa trong dạy học Ngữ văn theo hướng liên văn bản nghệ thuật là một phương thức tiếp cận có ý nghĩa cả về lý luận và thực tiễn. Việc đặt hai loại hình nghệ thuật trong mối quan hệ tương tác không chỉ giúp mở rộng

không gian diễn giải văn bản mà còn góp phần phát triển năng lực cảm thụ, tư duy thẩm mỹ và khả năng sáng tạo của người học.

Tuy nhiên, hiệu quả của phương thức này phụ thuộc vào cách thức tổ chức dạy học và định hướng nhận thức của giáo viên. Hội họa chỉ thực sự phát huy giá trị khi được sử dụng như một “văn bản nghệ thuật” có khả năng đối thoại với văn học, thay vì chỉ dừng lại ở vai trò minh họa trực quan. Do đó, việc thiết kế hoạt động học tập cần đảm bảo tính khoa học, định hướng rõ ràng và phù hợp với đặc trưng của từng văn bản.

Trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay, việc vận dụng linh hoạt các hình thức tích hợp liên ngành, trong đó có sự kết hợp giữa văn học và hội họa, sẽ góp phần nâng cao chất lượng dạy học Ngữ văn, hướng tới mục tiêu phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất cho học sinh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình GDPT môn Ngữ văn*.
Trần Đình Sử (2016), *Lý luận văn học*, NXB ĐHSP.
Nguyễn Thị Hạnh (2020), *Dạy học tích hợp*, NXB Giáo dục.
Barthes, R. (1977), *Image – Music – Text*, Fontana Press.